

Voorgelezen in internationaal literatuurhuis Passa Porta, Brussel, 7 oktober 2015, voor de avond 'Poëzie en Crisis' ter gelegenheid van Transpoesie 2015, in samenwerking met EUNIC Brussel.

Peter Ghysaert (BE)

De zot van Sandy Point / Tristaniden

Het uitgangspunt van deze tien korte prozagedichten is de reis die ieder mens maakt in zijn leven. Niet de toeristische reis, niet de exploratiereis, maar de migratoire beweging die eigen is aan elk bestaan, de beweging die zich voltrekt tussen geboorte en dood. In 'De zot van Sandy Point' gaat een 'ik' op weg, maar de tocht naar zijn ouderdom voltrekt zich ook in de geografische ruimte: hoe ouder we worden, hoe verder zuidwaarts we trekken, waarbij dan niet moet worden gedacht aan olijfbomen en mediterrane zonnen, maar aan een langzaam versomberende horizon, koud en vergrijsd zeewater, de verblindende witheid van ijs, woestijn en leegte. De ik-figuur is onderweg, velen zijn hem voorgegaan, waaronder ook zijn eigen moeder. Zij is al, als een broze migrant, op Antarctica aangekomen; hij zal mettertijd volgen, maar haar daar tegenkomen zal hij niet, want ondertussen is zij alweer verder getrokken, god weet waarnaartoe:

(...) Ik zal daar een borrel kunnen drinken, daar waar zij nu is, maar dan is zij daar niet meer (...)

Toen Hölderlin zich de vraag stelde 'Wozu Dichter in dürftiger Zeit?', zal zijn eigen poëzie de belichaming van het enig mogelijke antwoord geweest zijn. En de poëzie van ontelbare generaties na hem. Een mogelijke reactie op deze vraag – als antwoord onvolledig en buiten de poëzie om geformuleerd- zou kunnen zijn: 'jeder Zeit ist dürftiger Zeit'. Elk leven is in crisis, iedereen is onderweg, in vlucht of migratie, en waar we uiteindelijk ons heil en ons asiel moeten krijgen weet geen mens; in de zeldzame momenten van persoonlijke vrede zijn we geneigd onze onvrede te formuleren - zoals Hölderlin dat deed - en haar vervolgens als deel van onszelf te beschouwen. Het doet ons des te meer beseffen dat wij en de onvrede ondeelbaar zijn.

Dat we, ook tijdens die schaarse momenten van vrede en geluk, verder zuidwaarts moeten reizen is in deze gedichten zowel dwingend als absurdistisch weergegeven. Dat een grootse natuur ons daarbij overrompelt en loutert lijkt bijna vanzelfsprekend. Zoals de gedachte dat we misschien ooit weer ergens, aan de andere kant van de wereld tevoorschijn zullen komen, op weg naar een warmer noorden en een vernieuwd bewustzijn.

Hoe zouden we onszelf daar niet kunnen herkennen? Maar het zal ons wel enige moeite kosten, want, zoals een andere dichter het ooit formuleerde:

(...) Dat zullen wij dan niet meer zijn (...)

-

De zot van Sandy Point / Tristaniden

I

Ik mag niet vergeten straks nog langs Sandy Point te gaan. Wat heb ik daar te zoeken? Daar is luwte, de enige luwte op het windbeladen eiland. Daar is luwte, bij de fruitbomen. Appelaars, we maken cider van de vruchten. De cider is koud en rins, net als het waaien dat, net voorbij Sandy Point, de draad weer oppikt: waar waren we gebleven, luisteraar, gekneusde luisteraar? Het verhaal is nog lang, het boek is dik en het vervolg is opgeborgen aan een staalgrauwe einder.

II

Hoe lang ben ik hier al? Te lang om me ondertussen nog druk te maken over de geringe omtrek van het eiland. Allen waren hier voor mij. Excuseer me, ik druk me wat vaag uit. Allen die er nu niet meer zijn waren hier, vóór mij. Ook mijn kleine, gekrompen moeder. Mijn moeder was hier, maar nu is ze verder zuidelijk gegaan, de noodwendigheid van een dringende besparing vereiste dit. Haar vertrek werd haastig ingeschaald in de tabellen van de eeuwig murmelende of briesende wind. Ik kijk vanop het zuidelijkste punt van het eiland. Naar het zuiden. Maar het zuiden is hier niet: Portugal, Griekenland, de Azoren; is niet de tiara van die eeuwige Méditerranée. Het zuiden is hier: Antarctica. Daar is mijn moeder nu, op Antarctica. Ik kan het van hieruit niet zien, het is nog een paar duizend kilometer over open water. Maar ik weet dat ze daar is, met haar fles likeur –een toegeving van het instituut. Wie naar Antarctica moet krijgt een rugzak met één fles likeur. Het is geloof ik Grand Marnier.

III

Dit eiland is dus klein, maar afwisselend van landschappen. Het telt ravijnen, kliffen, een vulkaan, als een geopende in schijndood afgekoelde mond, zijn bevroren bewondering uitend in een ijle rookpluim die het eiland nooit helemaal wil verlaten. En dan zijn er nog enkele stranden. Daarachter liggen de aardappelvelden, waar iedereen om beurt gaat werken, ook de vrouwen en de kinderen. Al werkend oefenen zij daar hun taal en trachten hun beperkte eilandwoordenschat met neologismen uit te breiden. Men vraagt zich soms af hoe aardappelen smaken die onder het bereik van de zoute zee zijn geteeld. Ze smaken goed: vol, bloemig, met een hint van dat kruidige zout waarvan het water zijn magazijnen heeft verzadigd. Soms waait het zo hard dat het zout op de aardappelvelden neerslaat, dan vormt zich, in het hart van de aardappel, een licht knarsende, kristallijne structuur. Maar ach, dat laatste verbeeld ik me weer. Als je een aardappel doorsnijdt dan zie je in je hand twee gele ovalen, en een brak –laat staan knarsend- waaien vind je er niet in terug. Alleen onze wonden lijden en krimpen in balzalen van zout. Alleen onze geest is getekend door dat zilte sterrenbeeld, het onveranderlijke.

IV

‘Hij stuurt zijn meest tedere liefde’. Die zin kwam in me op, zomaar. Wie zou die hij zijn en aan wie zou die tedere liefde zijn gericht?... Hij stuurt zijn meest tedere liefde. Het eiland reduceert alle zinnen, alle dichtregels, alle uitspraken tot kiezelstenen. En de grootsheid van de natuur, de immense waarheden van de aardrijkskunde, het feit dat een klein eiland verborgen ligt in een oceaan die van blauw naar asgrijs en van limoen naar vuil marmewit verglijdt, als een enorme, zuchtende kameleon –het feit dat het kleine, verborgen eiland zich altijd weer openbaart aan de hardnekkige reiziger –wat heeft dat te maken met tedere liefde, die naar ergens of iemand wordt gestuurd? Waarom bedenkt een mens zulke woorden? Uit welke ether komen ze op hem ingedruppeld, in dat doorweekte kantwerk van zijn verbeelding? En ondertussen droomt de natuur haar waarheden vóór ons uit, en in het beste geval kunnen wij verslag doen van die wonderlijke tenaciteit. En toch raakte ik die zin van de tedere liefde niet kwijt. Schei toch uit! Wie wil er zoiets als *interpunctie* in het neerdonderen van de waterval?

V

Wie lang in de wind kijkt krijgt koude, droge ogen. Het lijkt alsof mijn ogen in mijn hoofd geëtt staan. Wie nog langer in de wind staat voelt de koude langs de achterkant van zijn ogen strijken met een sussende zalf. Wie nog langer in de wind staat voelt hoe de wind hem een plaats geeft in zijn patronen en bewegingen. Ik wil blijven staan, in mijn bijna doorzichtige jas. Ginder is moeder. Misschien roept ze wel tegen het waaien van haar eigen besognes in.

VI

Er zijn kleine pinguïns op het eiland. Op weg naar Sandy point heb ik ze vaak gezien. Vriendelijke kereltjes! En ze zijn niet zo onhandig als je zou denken. *Sweet penguins!* Macaronipinguïns denk ik, met hun saffraankleurige wenkbrauwen; ze zien eruit alsof hun kleine bijziende kopje in brand staat. Of zijn het geelkuifpinguïns? Ik moet de soorten beter uit elkaar leren houden. Een paar weken geleden stond er 's nachts één onder ons raam, doodstil, als een steen. Stel je voor, de hele nacht, alsof hij verwachtte dat er iets door ons raam ging vallen. Misschien was het een zij? Maar tegen de morgen trok de mist van de bergwand naar beneden en rolde over de roerloze kleine gestalte. Ik had hem wel door het raam willen tillen, die koude pinguïnsteen, waar de mist in lispelende stikstofflarden overheen spoelde, maar je moet ze ook eigenlijk niet storen. Iemand heeft ooit eens een brief meegegeven aan zo'n dier. De brief is nooit aangekomen.

VII

Ik had graag een borrel willen drinken met moeder, maar het zal niet kunnen. Niet vóór mijn tijd, bedoel ik. Ik zal daar een borrel kunnen drinken, daar waar zij nu is, maar dan is zij daar niet meer. Dan is ze verder. In het hart van Antarctica. Men zegt dat daar een kind woont, helemaal alleen, in de witte vlakten, omringd door stuivende sneeuwjachten, en dat iedereen dat kind moet zoeken. Maar men zegt zoveel. Wat ik wel weet is dat het daar nu donker is. Een halfjaar nacht. En dan een half jaar dag. Twee eeuwigheden, of de eeuwigheid in twee gesneden. De eeuwigheid is een regenworm. Als je hem in twee knipt heb je twee nieuwe eeuwigheden. Elk fragment is het geheel. Het duizelt me nu, en ik denk, in alle hevigheid, aan Sandy Point, aan die kleine vriendelijke plek waar appels groeien, waar stammen staan, uit de wind. God zij dank!

VIII

Op één dag wandel je hier rond, of je trekt het eiland over, langs de vulkaan en het hartvormige meertje in het binnenland. Het is hier nog niet zo slecht. In het enige stadje van het eiland gonst het zelden. De visfabriek ligt voor de helft in zee, dit vergemakkelijkt het productieproces. Ik sta nu op een hoogte, ik zie de daken van het stadje. Daken zijn optimistisch. Daken willen de zee bevruchten met schaduw. Ik moet die daken toch eens een keer gaan tellen.

IX

Eindelijk, Sandy Point. Ik kan rusten. Mijn favoriete appelboom lijkt te kreunen van plezier, maar dat is natuurlijk verbeelding... Zal er ooit een brug komen naar het verre Antarctica? Mogelijk. Maar die hoge, witte architectuur zal insectmatig onder de stalen zon opgetild

moeten worden, en dan zal het zwaaien beginnen, en dat over een afstand van enkele duizenden kilometers...neen, ik zal op de oude vertrouwde manier naar daar moeten gaan. Maar nu nog niet. Ik geef mijn appelboom een zoen. Ik vraag me wel eens af hoe diep zijn wortels hier zitten. En of hij er zout mee proeft. En of de zee, langs die ondergrondse wegen, hem iets probeert te zeggen. En omgekeerd, of hij de zee iets probeert toe te fluisteren. Maar het tweede lijkt me, gek genoeg, nog onwaarschijnlijker dan het eerste.

X

Ik droomde van het kind op Antarctica. Het had geen gezicht; of liever, zijn gezicht was bedekt met een onmenselijk zuivere, krakende tule, bevroren textiel. Daaronder deed het gezicht verwoede pogingen zich samen te stellen, gelaatstreken kwamen van overal te hulp geschoten, maar het gezicht voltooide zich niet, als een eeuwig haperende computerupdate. Het voltooide zich nooit. Toen drong het tot me door dat er op Antarctica geen kind was. Er is geen kind dat ons daar opwacht, geen gezicht dat zich voltooid naar onze glimlach keert. Het is Antarctica zelf.

Antarctica is het kind.

Peter Ghysaert, februari – april 2015